

Lovas István

POKOLGÉPET HELYEZTÜNK ÖNMAGUNK ALÁ*

„Az atomnagyhatalmak olyan szerkezetet helyeztek el Földünkön, amely bármely pillanatban felrobbanhat és megsemmisítheti az egész emberiséget, egész planétánkat.” — Ezzel a képletes megfogalmazással érzékeltette Marek Tee, az Oslói Békekutató Intézet szakembere, hogy milyen veszélybe hozta a világot a nagy erejű pusztító fegyverekre, a fegyverkezési versenyre, az úgynevezett erőegyensúlyra épülő — és ahogyan a cavtati kerekasztal-értekezleten mások is fogalmaztak — üveglábakon álló béke. Mi tagadás, az erőegyensúlynak köszönhető nagymértékben az, hogy immár 40 éve nem tört ki a nagy, világméretet öltő háború. Az úgynevezett viszonylagos béke körülbelül kétszer annyi ideje tart, mint az első világháború után. Ebben szerepe van az egymást megfélemlítő borzalmas pusztító erejű fegyvereknek, főleg az atomfegyvereknek.

A normális emberi észet meghaladó fegyverkezési versengés, azonban olyan óriási mennyiségű fegyver és robbanóanyag gyártásához és felhalmozásához vezetett, hogy jelenleg az emberiség valóban fantasztikus méretű puskaporos hordón, vagy inkább pokolgépen ül és él, olyan pokolgépen, amelyet Marek Tee szavai szerint a nagyhatalmak már aktivizáltak, s amely az utolsó másodperceket ketyegi.

A cavtati Szocializmus és háború elnevezésű kerekasztal-értekezleten a világ haladó gondolkodású társadalomtudományi szakemberei, kutatói és tudósai fejtették ki gondolataikat, mondták el véleményüket az emberiséget fenyegető világégés bekövetkezésének lehetőségéről. Mindannyian békeharcosok, a békemozgalmak tagjai, békemozgalmi intézetek vezetői és munkatársai. Hangjuk drámai, tiltakozó és főleg riasztó volt. Mert mint mondták, végső ideje rábreszteni az emberiséget saját helyzetére, kimozdítani a közönyből, abból az apátiából, amely arra alapozik, hogy a fegyverek gyártása és az esetleges háború kitörésének lehetősége tőle nem függ, mások, a politikusok és a katonák döntenek róla. Tehát nincs más hátra, mint belenyugodni sorsába. Ennek a közönynek

* A Cavtatban megtartott Szocializmus és háború című kerekasztal-értekezlet kapcsán.

a megtörésére hozták fel Cavtatban azt a sok riasztó, sőt elretentő adatot az emberiség teljes elpusztításának veszélyéről.

Feledékeny és rossz tanulók vagyunk

Luo Zhaohong, a kínai béketörekvések képviselője Cavtatban valószínűleg nem a számok teljes pontosságának igényével, hanem inkább csak összehasonlításként szólt arról, hogy az első világháborúban 10 millió ember vesztette életét, a másodikban pedig háromszor ennyi, vagyis több, mint 30 millió. Ken Koast, a londoni Russel alapítvány igazgatója a két legutóbbi világméretű tömegmészárlás szemléltetésére azt említette meg, hogy a verduni front körülbelül 30 kilométeres szakaszán, mindössze 8 kilométeres előrenyomulás, félmillió ember életébe került, a Somai-nál vívott nagy ütközet pedig több mint egymillió emberéletet követelt. Alig 20 év alatt azonban, az emberiség elfelejtette ezt a leckét, s következett a még borzalmasabb második világháború.

Koast adatai szerint ebben körülbelül 6 millió lengyel, 20 millió szovjet, 1,5 millió jugoszláv, több mint 1,5 millió japán, 600 000 francia, 300 000 olasz, ugyanennyi amerikai és 362 000 angol vesztette életét. Koast külön szólt az értelmetlen és barbár bombázásokról, amelyek végső soron nem befolyásolták a háború kimenetelét, de borzalmas pusztítást okoztak és rengeteg emberéletet oltottak ki. 1945. március 8-án, Tokió bombázásakor 83 000 polgár halt meg, 21 000-rel több, mint Nagy-Britanniában az egész háború idején. 1945-ben Drezdában a légitámadásnak 135 000 áldozata volt, vagyis 5000-rel több, mint a hiroszimai atomtámadásnak. Ezzel az adattal azt akarta bizonyítani, hogy az úgynevezett klasszikus fegyverek is ma már olyan tökéletesek, s olyan óriási a pusztító erejük, hogy nem sokban különböznek az atomfegyverektől.

Arról a bizonyos 40 éves világbékéről, amelyre sokan oly büszkén hivatkoznak, elmondta, hogy a koreai háborúban csak az északiak félmillió katonát és legalább másfél millió polgárt vesztettek. Pjongjangban a háború befejezésekor mindössze két ház maradt épségben, a lakoságnak pedig csak egyötöde életben. Indokínában az amerikaiak 13 millió tonna robbanóanyagot szórtak az ellenséges katonákra és polgárookra, ebből 6,5 millió tonnát a levegőből. Más szóval még egyszer annyi bombát dobtak le, mint Európában az egész világháború idején. Az említett 13 millió tonna robbanóanyag ereje 450 olyan atombombának felel meg, amivel Hiroshimát bombázták. Napjainkban Irak és Iran között dühöng a háború, harcok folynak Afganisztánban és Kambodzsában, az utóbbi két évtizedben két véres izraeli—arab háború zajlott le, s tovább tart az öldöklés Libanonban. Ez a mi békénk jelenleg.

Az atomháború az egész emberiség megsemmisítésével fenyeget

Marek Tee a két világháború és az utánuk következő háborúk borzalmainak ecsetelését követően kifejtette az értekezleten, hogy a harmadik, az atomháború valószínűleg az emberiség teljes megsemmisülésével végződne. Ez lenne az ember utolsó háborúja, amelyben nem maradna győztes. Az atomhatalmak olyan óriási mennyiségű robbanóanyagot halmoztak fel, hogy ma már a Földünkön élő minden emberre, beleszámítva a legkisebb gyereket is, 3,5 tonna ilyen anyag jut, vagyis minden 1000 emberre egy olyan atombomba, amely Hiroshimában 130 000 lakost azonnal megölt és még 200 000 ember halálát okozta a bombázás következménye.

Az értelmetlen fegyverkezési hajszára mutat az az adat, mely szerint egyetlen Poseidon típusú amerikai tengeralattjáró annyi atomtöltetű rakétát visz magával, hogy megsemmisíthetné az összes szovjet nagy és közepes várost. Úgyszintén csak két Delta—III típusú szovjet tengeralattjáró atomtöltetű rakétái elpusztíthatnák Amerika 200 legnagyobb városát. Közép-Európában 10 000 ilyen atomfej van jelenleg.

Mivel — szerencsére — eddig még nem került sor az atomfegyverek tömeges bevetésére, közvetlen pusztításuk és a nukleáris kisugárzás életveszélyes következményén kívül semmi mást nem tudunk erről a borzalmas pusztító „masináról”. A tudósok véletlenül jöttek rá például, hogy tömeges robbanás esetében felbomlana a sztratoszférában levő ózónréteg, amely a Napról származó ibolyántúli sugarktól védi az életet a Földön, továbbá, hogy az atomrobbantással előidézett elektromágneses lüktető kisugárzás teljesen felboríthatná minden villamos berendezés működését, beleértve az irányításra, ellenőrzésre és közlekedésre szolgáló katonai rendszereket is. A legújabb kutatások eredménye arra figyelmeztet, hogy általános biológiai és klimatológiai katasztrófa következhetne be, az úgynevezett nukleáris tél, amely teljesen megsemmisíthetné az emberiséget. Arról van szó, hogy atomháború esetén, a nagy mennyiségű robbanásban olyan nukleáris porréteg keletkezne az atmoszférában, amelyen a napsugarak képtelenek lennének áthatolni, s emiatt a Föld úgy lehülne, hogy örökös tél uralkodna rajta.

Az állandó fegyverkezési versenyben felgyülemlett rengeteg pusztító fegyver egyik legnagyobb veszélye az, hogy az aktivizáló rendszer meghibásodása miatt tulajdonképpen maguk a műszerek is indíthatnak atomháborút. Az ember által megteremtett számítógépek, és robotok tehát ellen fordulhatnak, s megsemmisíthetnék az egész bolygót, az egész emberiséget. A meghibásodott, teljesen automatizált kilövő rendszereket nem lehetne leállítani. Nem lenne rá idő, mert ma már olyan tökéletesek, hogy mindössze 8—12 perc múlik el a rendszer aktivizálása és a becsapódás között. Nem lenne idő arra, hogy jelezzék a másik félnek a meghibásodást, vagy esetleg a levegőben idejében felrobbantsák. A másik fél ugyanilyen mértékben automatizált műszerei szintén pa-

rancsot adnának a kilövésekre, s az atomháborút ekkor már nem lehetne cikerülni.

Ezért hangoztatták többen is Cavtatban, hogy az ember létének és haladásának érdekében nyomban le kell állítani a fegyverkezési versenyt, majd meg kell semmisíteni a pusztító atomfegyvereket. Igazi béke ugyanis csak nukleáris fegyverek nélkül lehetséges.

Ezt könnyű mondani, de egyáltalán nem könnyű megtenni. Mindenekelőtt azért, mert az úgynevezett erőegyensúlyon, vagyis a megfélemlítésen alapuló béke a fegyverkezési verseny állandó forrása és táplálója. Ténylegesen mind közelebb hoz bennünket a háborúhoz. Minthogy a két politikai tömb, illetőleg tömörülés fegyverei különböznek, nem azonosíthatók, szinte lehetetlen az összehasonlítás, a tényleges egyensúly mérése. Emiatt mindkét tömb, vagy legalábbis ezek vezető országa úgy érzi, hogy lemaradt vagy lemarad, ha nem fokozza, a fegyverek gyártását. A fegyvergyártás pedig hosszú és állandó folyamat, s megszakítás nélkül nagy beruházásokat igényel.

Mi sem bizonyítja ezt meggyőzőbben, mint az, hogy a két táborban körülbelül félmillió tudós és mérnök, mintegy 70—80 milliárd dolláros évi költségvetéssel kutat új fegyverek után. S minthogy egy új fegyver kifejlesztéséhez átlag 10—15 évre van szükség, a kutatás folyamatos. Mire megszületik az új fegyver, már feltételezik, hogy az ellentábor kifejlesztette, vagy rövid időn belül kifejleszti ellenfegyverét, esetleg azonosan vagy hasonlóval maga is rendelkezik. Emiatt a kutatás, természetesen nem áll le, hanem tovább folyik, sőt mind jobban fokozódik. Érthető tehát, hogy a hadi technológia óriási ütemben fejlődik, s a katonák, illetőleg a technológián dolgozók új társadalmi rétege mind nagyobb befolyáshoz jut. Bizonyos becslések szerint már régóta igen jelentős mértékben diktálja a politikát is. Emiatt a harmadik világháború kitörésének legnagyobb veszélyévé vált. Katonai elitek jöttek létre, amelyek, szabály szerint a parlament megkerülésével döntenek a nemzetbiztonság legérzékenyebb kérdéseiről. Arra is van példa, hogy a kormány nevében hoznak döntést, anélkül, hogy akár csak értesítenék róla a kormányt vagy legalább a kormányfőt.

Honnan fenyeget a háború?

Érthető, hogy a társadalomtudósok, kutatók, békeharcosok, békemozgalmak tagjai és főleg vezetői nem nyugodhatnak, és nem is nyugszanak bele abba, hogy az emberiség tétlenül, a gyámoltalanság tudatától megbénítva hagyja, hogy sorsa úgy alakuljon, ahogy mások alakítják. Amint a cavtati kerekasztal-értekezleten többször is elhangzott, a haladó gondolkodású emberek legfőbb kötelessége rádöbenteni az embereket arra, hogy igenis befolyásolhatják életüket, olyan irányba terelhetik a világ ügyeit, amilyen magának az embernek legjobban megfelel. Semmi esetre sem hagyhatják, hogy bekövetkezzék a legrosszabb, az önmegsemmisü-

lés. Ezért a tanácskozás központi témája az volt, hogy honnan fenyeget a háború lehetősége, és milyen okok válthatják ki. Ez alapvetően fontos, mert csak így lehet az okokat kiküszöbölni s a veszélyt elhárítani.

Minthogy az értekezleten valóban csak haladó gondolkodású tudósok és kutatók vettek részt, abban nem volt nehéz egyetérteniük, hogy jelenleg a világbékét az agresszív imperializmus, mindenekelettt Reagan elnök kommunistaellenes politikája veszélyezteti legjobban. Arról viszont eltértek, sőt ellentétesek voltak a vélemények, hogy a kapitalista rendszerek magukban hordozzák a háború kitörésének veszélyét, a szocialista rendszerektől pedig idegen, velük össze nem egyeztethető a háború.

Engels a 19. században azt írta, hogy háború addig lesz amíg létezik kapitalista ország, azután már elgondolni is lehetetlenség lenne. A kapitalizmust pedig csak erőszakkal lehet megdönteni, s ebből az következik, hogy számolni kell az erőszakkal. A kapitalista országok reakciós vezetői ma is élnek ezzel a valamikori célkitűzéssel, s ijesztgetik lakosságukat azzal, hogy a kommunisták alapállása a fennálló rend erőszakos megdöntése, tehát minden eszközzel küzdeni kell ellenük. Engels és Marx meglátása és álláspontja helyes volt az akkori körülmények között. Ezzel szemben már Lenin megengedte nemcsak azt az elméleti lehetőséget, hanem gyakorlatot is, hogy szocialista országok alkalmazhatnak nagyhatalmi politikát, legalábbis addig, amíg fel nem fogják tévedésüket. Nem zárta ki még a háború lehetőségét sem a szocialista köztársaságok között. Ezt a lehetőséget a kapitalista maradványok átöröklődésével, a forradalmárok soraiban fennmaradt nacionalista és egyéb előítéletekkel magyarázta. Leninnek ez az álláspontja meglehetősen ismertetlen maradt, s idővel el is felejtődött. A Szovjetunióban még ma is él az a meggyőződés, hogy a szocialista országok között nem lehet háború.

Ezzel magyarázható, hogy a szovjet marxisták — Rumjancev, Arzumanyan, Korijonov és mások — olyan nagy hévvel támadták Kardeljnek a Szocializmus és a háború című könyvét. Ennek a könyvnek a tartalmáról és a megjelenésére való reagálásokról Aleš Bebler beszélt Cavtatban. Ebben a könyvben Kardelj egyebek között megállapítja, hogy a világháború kitörésének lehetősége most már nem kizárólag a kapitalizmus belső törvényszerűségeitől függ, hanem a szocializmus törvényszerűségeitől is. Amint mondta, a szocialista országok erősödésével fokozódik felelőségük is a békéért, növekszik az összes szocialista erők felelősége. Ha ezek az országok helyes politikát folytatnak, akkor a béke erőivé válhatnak, mint ahogyan a polgári társadalmak is mindinkább differenciálódnak, s a burzsoázia jelentős része is ma már békeszerető. A politikai rendszer tehát egymagában nem szabja meg, hogy egy ország a béke istápolója vagy a háború forrása lesz-e. Amint Kardelj említett könyvében állította, a szocializmus is lehet forrása az agresszív háborúnak, nem csak a múlt örökségének terhe miatt, hanem a szocialista társadalom egyéb strukturális sajátosságai miatt is. A belső összetartó erő hiánya, a hagyományok, a társadalmak közötti bizalmatlanság,

a fegyveres erőszak alkalmazásának hagyománya a belső politikai életben stb. minden társadalmi rendszerben objektív alapot nyújt az agresszív, terjeszkedő, nagyhatalmi politikának, nemzetközi téren. Erre vannak újabkori példák is.

Kardelj könyvének jobb megértéséhez, tézisei aktualitásának a felismeréséhez meg kell említeni, hogy a szovjet—kínai ellentétek kezdeti időszakában íródott, amikor a kínai kommunisták még nem közvetlenül, hanem rajtunk keresztül, vagyis áttételesen, minket bírálva támadták a szovjet politikát.

A szocialista országok egymás közti háborúi

Kardelj könyvét Cavtatban úgy is értelmezték, hogy a szocializmus fejlődésének elméleti kérdéseit taglalja. Mihail Baszmanov, a moszkvai Társadalomtudományi Akadémia tanára kijelentette, hogy a Szovjetunióban sem újak ezek a gondolatok, amelyeket Kardelj kifejtett, s mellékesen úgy vélte, hogy mindig hiba, ha két szocialista ország egymás ellen fordul, hogy ez összeegyeztethetetlen a marxista elmélettel, attól eltérő okok váltják ki, de minden eset külön elemzést kíván.

Az értekezleten tehát kimondták, hogy nemcsak Kelet és Nyugat összetűzésétől kell tartani, hanem a háború lehetséges Észak és Dél, vagyis a fejlettek és a fejletlenek, valamint Dél és Dél, illetőleg a fejletlenek, vagyis a fejlődők között és a szocialista országok között is. Göran Therborn nijmegeni (Hollandia) egyetemi tanár emlékeztetett arra, hogy korunk legvéresebb háborúja a fejlődőkhöz tartozó Irak és Iran között dúl. A szintén fejlődő Brazília, Argentína és Chile a fegyverek garmadát szállítja Dél országainak. Az éhezõ, vagy az éhezés határán levõ országok hatalmas pénzeszközöket költenek drága, korszerű fegyverekre.

Kétségkívül Monty Johnstone-nak, a Brit Kommunista Párt tagjának beszámolója váltott ki legélénkebb vitát a cavtati kerekasztal-értekezleten. Vitaindító beszámolójában ugyanis a szocialista országok egymás közti háborúit dolgozta fel. Meglátásai és megállapításai érthetően nem illenek bele abba az elméletbe, mely szerint a háború gyökere kizárólag az imperializmusban van, s annak megszűnésével nem is létezik majd. Az esetek felsorolása is vitára készítette a résztvevők egy részét, mert Csehszlovákia és Afganisztán megszállásáról, a kínai—szovjet határháborúról, Vietnam kambodzsai inváziójáról, továbbá Kína Vietnam ellen intézett fegyveres támadásáról szólt. Még inkább olajat öntött aztután a tűzre, amikor a kiváltó okokat vizsgálva azt mondta, hogy a szóban forgó országok totalitárius rendszere (vagy legalábbis egyeseké), a szűk uralkodó réteg egyeduralma és hatalma tette lehetővé az említett háborúkat.

Néhány felszólaló nem találta értelmét az ilyen régi ügyek „előrán-cigálásának”, a csehszlovákiai résztvevők elítélték, hogy az eseményt

megszállásnak mondják, s megismételték országuk és pártjuk hivatalos értékelését, mely szerint az testvéri segítség volt, tájékozatlanságnak minősítve a beszámolóban elhangzott megállapításokat.

Kiderült azonban, hogy Johnstone közel sem olyan tájékozatlan, mint ahogyan a csehszlovák részvevők vélték, hisz, amint mondta, abban az időben éppen Prágában tartózkodott. A vitára pedig kétségtelenül jól felkészült. Nyomban elővette az akkori csehszlovák kormánynak a néphez intézett nyilatkozatát s felolvasta. Ebben a kormány közli, hogy öt szocialista ország hadserege megszállta Csehszlovákiát, s felhívja a népet, ne tanúsítson ellenállást, mert a túlerővel szemben értelmetlen lenne a vérontás. Amint mondta, csak azért, a kormány józan ítélőképességének köszönhetőleg nem folyt vér a megszállás idején. Johnstone hangoztatta, hogy egyáltalán nem rossz szándékból, hanem csak azért dolgozta fel ezeket az eseteket, hogy tárgyilagosan feltárják a kiváltó okokat, az elkövetett hibákat, hogy minden szocialista országban idejében küzdeni lehessen ellenük. Mert csökkentik a békeharc hatékonyságát.

Mivel magyarázhatók ezek a háborúk és megszállások?

A vitában többen is megfogalmazták ezeket az okokat és körülményeket. Úgy tűnik, Bo Hamar, a svéd kommunisták baloldali pártjának titkára közelítette meg leginkább azokat az elemeket, amelyek a szocialista országok háborúit kiváltották. Amint mondta, az okokat két csoportra lehet osztani. Az egyikbe az olyan jellegű beavatkozások tartoznak, amilyen Csehszlovákia megszállása volt. Erről azt mondta, hogy a csehszlovák kollégák valószínűleg azért nem emlékeznek rá, mert 16 év nagy idő, s az ember könnyen felejt, ha feledni akar. Az emlékeket azonban felelevenítette egy azonos közelmúltú eset, Afganisztán megszállása. Hasonló volt a Szovjetunió és Jugoszlávia korábbi összeütközése is. Amint mondta, ezeket a szocializmus önkényes koncepciója és szektás gyakorlata váltotta ki, s emiatt gyökeresen változtatni kell mindkettőn, hogy a jövőben még ne ismétlődjenek. A határozott állásfoglalást kombinálni kell a demokráciával, a pluralizmussal, a különböző vélemények elismerésével.

Véleménye szerint egészen más jellegű fegyveres összeütközések azok, amelyek Vietnam és Kambodzsa, Vietnam és Kína, Kína és a Szovjetunió között történtek. Alapjában a nacionalizmus és az államok területi politikája robbantotta ki őket. Ezekben a háborúkban vagy összetűzésekben mindkét fél a másikkal a terjeszkedési politikáját okolja, az ellenség terjeszkedési politikájának történelmi tapasztalatairól beszél. Még sem kísérlik társadalmi vagy politikai argumentumokkal magyarázni őket. Az igazi szocialista forradalomnak kell is, hogy legyen nemzeti jellege, de azt kombinálni kell az internacionalizmussal. Amint mondta, ez sikerült Jugoszláviának, és megítélése szerint Kubának.

Julios Setian, a Spanyol Kommunista Párt Központi Bizottságának

titkársági tagja ezt az értékelést még azzal egészítette ki, hogy az összekötőzések, akár háborúnak, akár intervenciónak vagy segítségnek nevezük őket, mindig belső, nemzeti keretekben létrejött összetűzések internacionalizálását jelentik. Károsak a szocializmus jövőjére éppúgy, mint a békére nézve.

Vasile Secerras bukaresti egyetemi tanár úgy fogalmazott, hogy a szocialista országokban is vannak belső ellentétek, a fejlődés mai szakaszában a szocializmus történelmi korlátok között alakuló konkrét folyamat. Ez a szocialista országok viszonyában kapcsolódik a fejlettség különböző szintjéből a különböző katonai és politikai fejlődésből származó ellentétekhez és „asszimmetrikus álláspontokhoz”. Szerinte ebben az értelemben beszélhetünk nacionalizmusról, az erőpolitika bizonyos negatív tendenciáiról.

„Az én pártom küzd azért, hogy a szocialista országok tartsák tiszteletben egymás szuverenitását, függetlenségét és a belső ügyekbe való be nem avatkozás elvét — mondta egyebek között —, küzd minden nemzet azon jogának tiszteletben tartásáért, hogy maga válassza meg a szocializmusba vezető útját, külön pedig azért, hogy a szocialista országok viszonyából iktassák ki az erőszak alkalmazását.”

Az el nem kötelezett békemozgalmak

Lilly Marcou párizsi békemozgalmi aktivista a mozgalom történetének áttekintésével igyekezett megvilágítani, miért formál jogot magának a Szovjetunió arra, hogy békeszeretőnek tekintse a világ, s hogy időnként a szocializmustól idegen módszerekkel beavatkozzon más szocialista országok belügyeibe. Emlékeztetett arra, hogy az Októberi Forradalom után ez az ország volt a világ egyetlen szocialista országa. Abban az időben a világforradalom bátyjának tekintették, a szovjet hadseregre mint a világproletariátus fegyveres alakulatára néztek. Ekkor a proletariátus internacionalista kötelezettsége volt azért küzdeni, hogy a fiatal szocialista ország erősödjön és békében fejlődjön. Ez volt az akkori békeharc alapelve.

Amint mondta, az idők változtak, Moszkvában azonban lényegében megmaradt ez a fölfogás. Egyebek között erre vezethetők vissza az intervenciók, s — az amerikai imperializmuson kívül — ebben találhatjuk meg a Kelet és Nyugat leszerelésére vonatkozó tárgyalások kudarcát, annak okát, hogy ezek lényegében a süketek párbeszédévé váltak. Ennek ismeretében lesz érthetővé a cavtati kerekasztal-értekezleten részt vett szovjet küldöttek válasza Petra Kellynek, a németországi zöldek képviselőjének. Kelly ugyanis azt kérdezte, miért nem tiltakoznak a Szovjetunióban is a fegyverkezési verseny ellen, s miért nincs ott is olyan békemozgalom, mint Nyugaton. A válasz pedig az volt, hogy erre ott nincs szükség, a szovjet állam szocialista társadalmi berendezésű, s a szocializmussal összeegyeztethetetlen a háború. Illetőleg ott maga az állam,

annak megfelelő apparátusa és szervei küzdenek a békéért, a Szovjetunió békepolitikát folytat. Minek ez ellen tiltakozni?

Lilly Marcolí emlékeztetett arra, hogy a Moszkva irányításával s a kommunisták szervezésében megtartott 1948 és 1956 közötti békemozgalmi találkozók a Komminform szektás pecsétjét hordozták magukon. A béke híveit akkor arra szólították fel, hogy harcoljanak az imperializmus, a szociáldemokráciák és a titoizmus ellen. Jugoszláviát kizárták a békemozgalomból. Ironikusan hat, hogy Sztálin akkor, 1951-ben meghirdeti a mozgalom új irányzatát, a békés koegzisztencia elvét, mondván, hogy célja nem a kapitalizmus megdöntése és a szocializmus erőszakos helyébe állítása — mint korábban volt —, hanem a béke megőrzésének demokratikus céljaira korlátozódik. Ezt az elvet megerősítette az SZKP XIX. kongresszusán, 1952-ben. Erre alapozta célkitűzéseit a békemozgalom kongresszusa, 1952-ben, Bécsben.

A mai idők békemozgalma már rég nem csak a kommunisták ügye. A Szovjetunió elveszítette a valamikor ideális ország mítoszát, s maguk a kommunista pártok is különféleképpen tekintenek a békeharcra, a leszerelés kérdéseire. Az amerikai békemozgalomnak a vietnami háború befejezésében elért sikere, a Pershing rakéták telepítése ellen tiltakozó holland mozgalom eredménye és számos más eddigi siker azt példázza, hogy csak a tömeges, minden békeszerető embert befogadó, független mozgalomnak van ereje és lehet befolyása a világpolitikára, így a leszerelésre, illetőleg a fegyverkezési verseny leállítására is.

Amint Alekszandar Grlicskov mondta cavtati megnyitó beszédében, a világ fennállásának válságos pontjához értünk. Ez a felismerés egyben a béke megőrzésének legnagyobb esélye, mert a háború megakadályozásának egyetlen módja, hogy minden ember (politikai elkötelezettségére és vallására való tekintet nélkül), minden közösség tudatára ébredjen annak, hogy a háború áldozatává válhat, ha nem tesz meg mindent elkerülésére. Az egész világot átfogó békeharcnak milliós tömegeket kell mozgatnia, hogy rákényszerítse a hatalmon levőket a fegyverkezési verseny leállítására, majd a leszerelés elindítására. Szavai szerint az általános háború nem vezetne sem a kapitalizmusba, sem a szocializmusba, hanem az emberiség pusztulását idézné elő. Ezért a békemozgalmak mindent átfogó frontját kell szembehelyezni vele. Olyan mechanizmust kell kiépíteni, amely a béke megvalósulásához vezet.

A cavtati értekezlet egyik félreérthetetlen üzenete az, hogy csak az el nem kötelezett békemozgalomnak van esélye a tömegek széles körű mozgósítására.

Az igazságosabb gazdasági világrend is a békét szolgálja

Cavtatban több felszólaló is rámutatott a világbéke, a konfliktusok elkerülésének lehetősége és a fejlődő, a szegény országok helyzete között fennálló összefüggésre. Amint mondták, mértéktelen eladósodásuk s ez-

zel fejlődésük lassítása egy napon szintén robbanáshoz vezethet. Ez is olyan nagy problémája a világnak, mint a fegyverkezési verseny, ezért a békemozgalmak feladata is nyomást gyakorolni a fejlettek kormányaira, hogy nagyobb belátással és szolidaritással kezeljék ezt a kérdést. A fejlett társadalmak érdekében is.

Amint Anton Vratuša mondta, a nemzetközi viszonyok igen jelentős tényezői a békének. A világ minden országának zavartalan fejlődése, az a lehetőség, hogy maguk rendelkezzenek nemzeti jövedelmükkel nyújtja a világbéke anyagi alapját. Sokan azonban önrendelkezési jogukért, mások a külső hatások ellen kénytelenek harcolni.

A jelenlegi gazdasági világrend igazságtalan. Akkor keletkezett, amikor az újonnan felszabadult országok még gyarmatok voltak, tehát velük és érdekeikkel senki sem törődött. Senki sem kérdezte, hogy nekik mi felel meg, s ma ennek következményét érzik fejlődésükben, a mind nagyobb mértékben gyülemlő gazdasági nehézségeikben, ami a félelmetes méreteket öltő eladósodásukban csúcsosodik. Az el nem kötelezett és a fejlődő országok előterjesztették az új, igazságosabb gazdasági világrend tervezetét, de ez nem felel meg a gazdagoknak. A béke érdekében is küzdeni kell a protekcionizmus ellen, ami lehetővé teszi a szegények kizsákmányolását, az adósságok emberséges megoldásáért, az éhezés okainak elhárításáért és az éhezés határán levők, valamint az éhezők (számukat csak Afrikában 125 millióra becsülik) sürgős megsegítéséért. Ez esélyt nyújt a békemozgalom népszerűsítésére és terjedésére. „A háború kultúráját így válthatjuk át a béke kultúrájává” —, mondta Vratuša.

Ezenkívül még úgy, hogy a nemzetvédelmet társadalmasítják. Ahogy Ajub Kucsuk rövid vitaindítójában mondta, a dolgozók minél teljesebb részvételével és egyben ellenőrzésével. Ily módon az ország védelmét — Tito szavai szerint — a munkásosztály szavatolja, más szóval a felfegyverzett nép. Amint Kucsuk kiemelte, ez a koncepció és szervezeti forma kizárólag védelemre alkalmas, támadásra nem. Az értekezleten nem egyszer mint jó példára hivatkoztak rá.

Jó lenne, ha minél többen követnék, azaz, ha védelmük megszervezése kizárná a támadást. Ez nagymértékben elejét venné a fegyverkezési versenynek, s természetszerűleg közelebb állna a békéhez, mint a mai, erőegyensúlyon alapuló koncepció.

A cavtati találkozó részvevőinek a békéhez való hozzájárulási törekvését mutatja, hogy egy szűkebb munkacsoportot azzal bíztak meg: a palesztin mozgalom, Nicaragua és Mozambik (szintén jelen volt) képviselőivel együtt készítsenek akcióprogram-tervezetet, amelynek alapján segítséget és támogatást nyújthatnának ezeknek a mozgalmaknak.